

Sami Uusi-Rauva

Heinäkuu 2023

Näkökulma Alppilan kirkon historiaan

Alppilan kirkon tausta on ”modernin projektissa”, jossa 1800-luvun lopulta lähtien suomalaisiin kaupunkeihin haluttiin luoda kehittynyt infrastruktuuri omaksumalla parhaita eurooppalaisia vaihtoehtoja. Osana modernin projektia julkisen elämän kehittyessä ala toisensa jälkeen irtautui kirkollisesta elämästä. Tähän systeemiseen ongelmaan etsi ratkaisua kirkkohistorioitsija Jaakko Gummerus. Hän hahmotteli 1910-luvulla seurakuntakeskeistä ja kristilliset järjestöt huomioivaa toimintamallia, joka konkretisoituisi uudenaikaisessa kirkkorakennuksessa. Gummeruksen toimeksiannosta Sigfrid Sirenius selvitteli englantilaisia vaihtoehtoja.¹

Sirenius esitteli 1910-luvun kirjoituksissaan englantilaista kirkkorakennustapaa, jossa yhdistyivät jumalanpalvelustoiminta ja sen ympärille rakentuvat toiminnot sekä erilainen sosiaalinen toiminta. Vuonna 1917 hän hahmotteli osana uskonnollis-yhteiskunnallisen työn ohjelmaa näkyä kirkkorakennuksesta, ”joka ei tarjoa ihmisille vain pyhäkköä, vaan myöskin viihdykkään kodin, missä ihmisten eri ryhmille, harrastuspiireille ja ikäkausille päivästä toiseen tarjoutuu tilaisuutta jalostavaan ajanviettoon, toimintaan ja virkistykseen”. Englantilaisen monitoimikirkkoidean vaikutuksesta Gummerus ja Sirenius löysivät määrätynlaisen pikkukirkon ja setlementitalon yhdistelmän, jossa jumalanpalveluselämään ja siihen liittyviin yhteisöllisyyttä rakentaviin toimintoihin kytkeytyi monenlainen sosiaalinen toiminta.²

Sirenius käytti setlementin rinnalla termiä työkeskus, kun hän tarkasteli kirkon sosiaalisen tehtävän sisällä työväenliikkeen ja kristinuskon vuorovaikutuksen edistämistä. Englantilaisiin, lähinnä vapaiden suuntien esikuviin viitaten, hän korosti, että kirkon rooliin kuului tällainen toiminta yhteiskunnallisen veljeyden hyväksi.³ Gummerus korosti sosiaalisen kristillisyyden taustalla luterilaista kutsumusajattelua ja painotti uskon vaikuttavan yksilön toimintaan ja yhteiselämään. Gummeruksen ja Sireniuksen johtamasta Teollisuusseutujen Evankelioimis seurasta tuli aktiivinen toimija seurakuntien perustamisessa teollistuneille seuduille, ja jo vuoden 1919 lopulla seura aloitti toiminnan ”Helsingin laitakaupungilla” nykyisen Kallion seurakunnan alueella.⁴

¹ Uusi-Rauva 2022, 21–23.

² Uusi-Rauva 2022, 23–28, 35.

³ Uusi-Rauva 2022, 25–26, 41–43.

⁴ Uusi-Rauva 2022, 44–45, 51–53.

Setlementtitoiminnan sävyttämä monitoimikirkko merkitsi ideatasolla dialogisuuden, moniäänisyyden sekä vapaaehtoisuuden vahvistamista tehtäväkeskeisen kansankirkon työssä. Teollisuusseutujen Evankelioimiseseuran toimijoille oli tärkeää sen ymmärtäminen, mitä evankeliumi merkitsee yhteiselämän tehtävien suorittamisessa. Tavoitteena oli asettaa köyhien ja heikkojen puolelle sekä edistää erilaisten ihmisten keskinäistä yhteyttä ja sen myötä rakentuvaa sovintoa. Kansainvälisestä setlementtitoiminnasta saatiin suuntaviivoja sellaiseen sivistykselliseen ja kasvatukselliseen työhön, jonka avulla haluttiin vahvistaa ihmisten omatoimisuuteen perustuvaa, yhteistä hyvää rakentavaa ajankäyttöä.⁵

Suomen ensimmäisten monitoimikirkkojen kohdalla kansankirkollisuutta ajavien kehittämisajatukset jakautuivat. Seurakunta- ja kirkkotietoisuutta korostavat eivät nähneet tarvetta monitoimijamalliseen tekemiseen. Monitoimikirkon sisään ei tarvittu erilaisia toimijoita. Yhteiskuntaan suuntautuvaa tehtävää painottavat Gummerus ja Sirenius näkivät asian toisin. Vallitsevaksi kehittämissuunnaksi muodostui 1930-luvun kuluessa monitoimikirkkojen hyödyntäminen seurakunnan omien toimintojen, erityisesti lapsi- ja nuorisotyön edistämiseksi. Kristillisessä kasvatustyössä setlementtitoiminnasta saadut vaikutteet merkitsivät maallisten työperiaatteiden ja työmuotojen käyttöönottoa hengellisten rinnalle. Sosiaalinen kasvatustyö tuli siten osaksi monitoimikirkkojen toimintaa.⁶

Sotien jälkeen 1960-luvulle asti uuskansankirkollisuuden piirissä panostettiin setlementtitoiminnasta vaikutteita saaneiden monitoimikirkkojen rakentamiseen. Näitä kirkkoja ryhdyttiin kutsumaan suomalaisten tuon ajan setlementtitalojen mukaisesti työkeskuksiksi. Kallion seurakunnasta erotetulle Alppilan seurakunnalle valmistui kirkoksi Kotkankadun seurakunnallinen työkeskus vuonna 1957. Työkeskus sisälsi kirkkosalin, seurakuntasalin ja toimituskappelin mutta myös työntekijöiden asuntoja, voimistelusalin sekä runsaasti askartelu- ja kerhotiloja. Setlementtiajattelu näkyi paitsi kirkkorakennuksessa myös seurakunnan toimintamalleissa. Tulijoiden jäsenyyttä ei kysytty. Kirkko tarjosi kehittävän ja laadukkaan vapaa-ajan mahdollisuuksia pienissä asunnoissa eläville, juuri kaupunkiin muuttaneille. Työkeskuksella haluttiin myös laajemmin vahvistaa alueen yhteisöllisyyttä. Uuskansankirkollisuuden näkökulmasta

⁵ Uusi-Rauva 2022, 60–61, 67–69, 71, 77.

⁶ Uusi-Rauva 2022, 80–83, 87–90.

työkeskustyyppinen monitoimikirkko mahdollisti entistä toiminnallisemman, erilaiset ihmiset yhteen kokoavan seurakuntaelämän.⁷

Alppilan kirkossa on sen olemassaolon ajan ollut tilaa erilaisille arkisille toiminnoille, joiden myötä seurakuntatyössä on voitu tukea kristittyä elämistä yhä monimuotoisemmassa arjessa. Yhteisötaloksi rakennettu kirkko on toiminut yhteisön keskuksena. Kirkossa sakraalitila ja arjen toimintatila ovat yhdistyneet myös dialogisen kohtaamisen mahdollistavalla tavalla. – Oma kysymyksensä on, missä määrin seurakunta- ja kirkkotietoisuutta korostava kansankirkkoajattelu on tuottanut myös Alppilan kirkkoon sen yksintekemisen kulttuuria. Kirkon tehtävää yhteiskunnassa korostava ajattelu, ja siihen kuuluva valmius monitoimijuuteen kirkkorakennuksessa, on siten tässä monitoimikirkossakin jäänyt vähitellen sivurooliin.

Lähteenä:

Uusi-Rauva, Sami 2022. Tehtävä ja mahdollisuudet suomalaisessa yhteiskunnassa. Kirkon ja järjestön suhteen kehitystarkastelu. Esimerkkinä Suomen Setlementtiliitto. – Tampereen hiippakunta, ylempi pastoraalitutkinto, teologinen tutkielma 29.9.2022.

Ks. myös:

Huima, Leena & Myllyniemi, Kirsi 2008. Elämän työkeskus. 50 vuotta Alppilan seurakuntaa. Helsinki: Alppilan seurakunta.

Ortiz-Nieminen, Oscar 2012. Työväelle työkeskus. Teksti, tila ja sukupuoli Alppilan kirkon arkkitehtuurissa. Taidehistorian pro gradu –tutkielma. Humanistinen tiedekunta. Helsingin yliopisto.

Ortiz-Nieminen, Oscar 2021. Kaikenlaiselle toiminnalle tilaa riittää, kaikenlaisille seurakuntalaisille paikkoja on. Monitoimikirkkoarkkitehtuuri Helsingin seudulla 1900–1960-luvuilla. Helsinki: Unigrafia.

⁷ Uusi-Rauva 2022, 92.